

Conform definiției oficiale și împământenite, miturile sunt povestiri fabuloase cu caracter sacru care cuprind credințele unui popor despre originea Universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari, iar legendele sunt povestiri în proză sau în versuri care conțin elemente fantastice sau miraculoase, prin care se explică geneza unui lucru, a unei ființe etc., caracterul aparte al unui eveniment (istoric), al unui erou (mitic) sau al unui fenomen. Pornind pe firul acesta, să încercăm să trecem în revistă câteva credințe despre evenimente și figuri legendare care populează calendarul lunilor de iarnă, ianuarie și februarie. Spunem figuri legendare pentru că de multe ori, sursa de aflare a faptelor petrecute o reprezintă numai memoria colectivă, deși uneori dispunem și de izvoare scrise, unele învăluite în o mantie destul de înșelătoare, a intervenției celui ce le-a consemnat, altele mai seci-corecte, doar relatând evenimentul.

Desigur, cu toții știm că până și o relatare care se dorește veridică, are deasupra sa pericolul relativului, căci în lumea reală totul este relativ, chiar și timpul și de multe ori faptele redată sunt tributare sistemului de referință. (celebrul exemplu al călătorului care stă pe un scaun în tramvai. Este el în repaos sau în mișcare? Căci este în repaos față de tramvai, dar în mișcare față de stradă). Făcând abstracție de aceste considerente, trebuie să recunoaștem că anumite credințe, trecute din generație în generație și împământenite de secole ca tradiții sau doar obiceiuri, sunt uneori la baza comportamentului unei comunități.

În general, satul este cel ce adună, păstrează și perpetuează aceste credințe străvechi. Țăranul român are o filosofie de viață care uneori pare simplistă, în fapt însă, ține de o viață tradițională, complexă, legată atât de natură cât și de figurile unor personaje care prin comportament și de multe ori prin sacrificiu, au ajuns exemple, mentori - și au impus un comportament pe care omul obișnuit să îl aibă în tot cursul vieții, pentru a păstra o linie ascendentă către Bine. Chiar și Dumnezeu este, pentru țăranul român, de multe ori transformat într-o realitate, un personaj aproape uman, care se preumblă pe pământ însoțit de Sfântul Petru.

Basmelor românești abundă de astfel de imagini și ca urmare nu trebuie să ne mire cum s-au format credințe despre anumite fapte sau personalități, cum s-au împământenit anumite ritualuri sau credințe despre ce trebuie și ce nu trebuie făcut în anumite zile care marchează amintirea unor martiri ridicați la rangul de sfinți sau chiar a unor entități divine care sunt cuprinse în sfera de multe

ori dramatică a Dumnezeului unic.

Pentru țaran, religia depășește această sferă, a legilor impuse de Biserică, ea devine o activitate complexă a spiritului, impunând legi morale care conduc viața țaranului român și, prin extensie, a poporului, de cele mai multe ori nu numai a celui simplu, ci chiar și a persoanelor culte, care, în adâncul conștiinței se întreabă cât adevăr este în credințele populare sau dacă idealurile pentru care au fost martirizați sfinții care populează calendarul, nu ar trebui măcar respectate. Dar să începem cu deschiderea anului - 1 ianuarie. O zi importantă ca simbolică, de multe ori ignorată de omul obișnuit, aflat în recuperare după sărbătoarea bahică a trecerii în noul an. Această zi marchează amintirea momentului plin de semnificații al tăierii împrejur a Domnului Iisus, în cea de a opta zi a existenței sale pământești.

Tăierea împrejur, cea după trup a Domnului, este prăznuită în această zi, ca să se împlinescă porunca dată de Dumnezeu lui Avraam (în acel moment s-a petrecut și schimbarea numelui patriarhului, din Avram - „tatăl înălțimilor”, în Avraam - „tatăl unei mulțimi”), atunci când i-a făgăduit încheierea unui legământ veșnic, cu el și cu tot neamul său. Iisus a primit o formă umană, nefiind totuși marcat de păcatele celor pentru care se întrupase pentru a-i izbăvi. Respectarea ritualului tăierii împrejur avea un simbol aparte, acela că, fiind nepăcătos, urma acest ritual pentru a respecta Legea și prefigura gestul de a primi cu supunere și sacrificiul de care este conștient, acela al crucificării finale, nu pentru păcatele lui, ci pentru a salva omenirea... care iată, nu a fost, din păcate, salvată ci a continuat să meargă pe un drum ascendent către autodistrugere... (dar asta este o altă poveste...),

Ca simbol religios, tăierea împrejur a Domnului (noul Adam) reprezintă o tăiere împrejur duhovnicească. După cum spun scrierile, Dumnezeu îi poruncise lui Avraam (Avram) ca tot neamul său să respecte acest lucru, deopotrivă simbolic dar și necesar (mirenii mai realiști spun că era și un fapt igienic necesar în condițiile climatice din zonă). Fiind tăiat împrejur în cea de-a opta zi după naștere, Hristos ne vestea supunerea în fața Legii, dar și învierea Sa și izbăvirea Lumii. În această zi, Iosif i-a dat copilului numele pe care îngerul Domnului i-l vestise. După câteva zile, pe 6 ianuarie, serbăm Boboteaza. Un alt fel de botez al Domnului, sărbătoare pornită prin secolele IV - VI. Se postează sever pe 5 ianuarie, pentru a se pregăti de sărbătoarea Botezului Domnului, efectuat de către Ioan, în apa Iordanului. În Ajunul Botezului Domnului și de Bobotează se oficiază Sfințirea cea mare a apei, numită și Agheasma Mare. Slujba de Sfințire a apei e ținută în afara bisericii.

Se gustă din Agheasmă pe nemâncate, din ziua Botezului Domnului până pe 14 ianuarie. Bolnavii pot gusta din ea și în cursul anului bisericesc, cu binecuvântarea duhovnicului. Apa sfințită este tămăduitoare de boli, se spune. În ajunul Bobotezei se pregătește o masă asemănătoare cu masa din ajunul Crăciunului. Pe masa din „camera de curat” se aterne o față de masă, aleasă special pentru acest moment, sub fața de masă se pune fân sau otavă iar pe fiecare colț se pune câte un bulgăre de sare.

Deasupra se pun după putință, douăsprezece feluri de mâncare: colivă, bob fiert, fiertură de perjeț, sarmale, borș de „burechiușe” (un fel de mâncare din zona Moldovei, niște plăcinte cu o umplutură de ciuperci cu care se face un borș de fasole albă în care se fierb acești colțunași), borș de pește, peste prăjit, „vărzare” - (niște plăcintele de post, umplute cu varza acră, tocată), plăcinte cu diverse umpluturi. Mâncarea nu se consumă până nu sosește preotul să o sfințească, cu „Iordanul”. După sfințirea mesei, o parte din bucate sunt date și animalelor, pentru a fi protejate de boli și pentru a fi bune de prăsilă. Uneori, în funcție de posibilități, preotul este invitat la masă, după ce rostește „troparul” și stropește casa, masa și proprietarii casei, cu apă sfințită. De obicei, pe laviță sau pe scaun, sunt așezate boabe de porumb, pentru sporul găinilor la ouă.

Nu se omitea nici răsplata în merinde sau bani, oferiți celui ce căra apa și preotului, dar și câteva fire de cânepă, așezate pe crucea preotului, pentru ca de firele acestea să se prindă toate relele, iar fuiorul să se transforme într-o punte simbolică peste care sufletele morților să treacă dinspre Iad, urcați de Maica Domnului, în Rai. Dar, Ajunul Bobotezei era și un moment al farmecelor și descântecelor. Spre exemplu, înainte de aprinderea focului, se strângea cenușa din sobă dar și gunoiul din casă și erau puse la păstrare până în primavară, pentru a acoperi cu ele straturile cu legume în scopul de ale face mai rodnice.

A doua zi, după venirea preotului cu Iordanul, se strângea fânul de pe masă și sarea precum și agheasma rămasă și se adăugau în hrana animalelor, pentru protecția lor. Se spunea că dacă în dimineața Ajunului de Bobotează, pomii vor fi acoperiți cu promoroacă, era un semn bun, de an bogat în roade. Dar mai exista și credința că animalele vorbesc la miezul nopții despre comori ascunse prin diverse locuri. În ziua de Bobotează nu e bine să existe certuri în casă dar nici să dai cu îmrumut ceva, iar pe seară se împărțeau cărbuni aprinși tuturor membrilor familiei, cu credința că cel al cărui tăciune se va stinge mai întâi, este cel ce va pleca primul în lumea de dincolo.

Dar evenimentul public al acestei zile este sfințirea apei, în timpul slujbei de Iordan. Pentru aceasta, se aduce apa, în vase mari de lemn și, tot acum, se taie, dacă se poate, la un râu, o cruce mare de gheață. După slujba de sfințire a apei, devenită agheasmă, participanții la slujbă primesc sticle pline cu apă sfințită iar acasă ei sfințesc la rândul lor animalele din grajd, livada și casa. De Bobotează se crede că are loc o purificare a mediului ce ne înconjoară și o îndepărtare a spiritelor rele. Pentru acest lucru, la sate sau acolo unde era posibil, se aprindeau focuri, fumegeții provenite de la rugurile din crengi și frunze uscate, adunate special pentru acest moment.

În unele locuri serbarea de Bobotează ține trei zile, timp în care se vizitează rudele și prietenii, pentru colindat. Trei sfinți părinți sunt prăznuiți în luna ianuarie și se cuvine să facem o lămurire asupra unei confuzii sau neînțelegeri sau poate doar o necunoaștere. Este vorba de Sfântul Vasile, amintit în ziua de 1 ianuarie, de Sfântul Grigorie Teologul, pomenit pe 25 ianuarie și, Sfântul Ioan Gură de Aur pe 27 ianuarie (dar și pe 13 noiembrie). Aceștia trei au trăit în secolul IV și au avut de înfruntat probleme majore care apăruseră în rândul credincioșilor proaspăt intrați în legalitate, dar după cum se știe și se observă studiind istoria situației politice, sociale sau religioase, omenirea a găsit mereu motive de conflicte! În cazul de față au fost murmure pentru că dreptcredincioșii erau „neclarificați” în privința rolului pe care îl avea fiecare dintre cei trei ierarhi.

Aceștia au găsit un mod de a rezolva diferendul, prin a arăta în fața episcopului faptul că „La Dumnezeu una suntem și nici o împotrivire sau vrajbă nu este între noi. Ci fiecare la timpul său, îndemnați fiind de Duhul Sfânt, am scris învățături pentru mântuirea oamenilor. Nu este între noi unul întâi și altul al doilea, și de vei chema pe unul, vin și ceilalți doi. Drept aceea, împreună-ne prăznuirea într-o singură zi”. Astfel, cei trei ierarhi sunt prăznuiți cu roșu în ziua de 30 ianuarie dar

și separat, fiecare la timpul său.

Ei au luptat împotriva ereziilor care deja apăruseră în rândul creștinilor. Interesantă este serbarea populară care se petrece între 25 ianuarie și 2 februarie, cunoscută sub numele de Filipii de iarnă. Acești „Filipi” sunt zeități protectoare ale lupilor, care se știe ce importanță au în tradiția populară

românească. De fapt, sărbătoarea marchează încheierea perioadei de împerechere a lupilor, începută cu aproximativ 80 de zile mai înainte, la așa numita sărbătoare a „Filipilor de toamnă”. Se spune în credința populară că Lupul ar fi fost creat de diavol, pentru a face rău omului, dar opera sa malefică nu a fost dusă la sfârșitul dorit de el.

Lupul a fost modelat din lut și lemn, dar diavolul nu s-a descurcat să îi dea și viață, așa încât a fost nevoit să recunoască aceasta în fața Marelui Creator și să se lege cu el într-o înțelegere: Dumnezeu îi va da viață, dar lupul va aparține aceluia după care s-ar lua să-l mănânce. Iar lupul s-a repezit după diavol, care a fugit din calea lui, ascunzându-se într-o baltă, însă a rămas cu o bucată dintr-un călcâi, în gura lupului. Peste timp, ura dintre cei doi a continuat și astfel, în miez de iarnă, lupul urmărește diavolul, care nu se mai poate ascunde în ape, căci ele sunt sfințite la Bobotează și astfel dracii ajung în gura lupilor. Iată deci că lupul, o ființă aparent negativă, înclină balanța existenței sale către Bine. Amândouă sunt ființe malefice care, în loc să colaboreze, se resping reciproc. Astfel, animalul care trebuia să fie ajutorul diavolului devine dușmanul său.

Momentul de vârf al acestei înfruntări se consuma în miezul iernii, în ziua în care diavolii nu se mai pot ascunde în tărâmul hărăzit lor: apele adânci și stătute. Fiindcă apele au fost sfințite nu mai au unde să se ascundă așa că sunt goniți de lupi, care îi mănâncă. Deși are o acțiune predominant malefică, lupul jalonează întreaga existență a oamenilor. Uneori, prezența lupului în datinile de naștere este benefică. Atunci când se face, de exemplu, „schimbarea numelui” la copiii bolnavi, li se dau nume de animale, „Ursu”, dar mai ales „Lupu”. Sărbătoarea de Filipi este de obicei ținută de săteni, mai ales de cei care au preocupări legate de creșterea animalelor și este ușor să înțelegem de ce, mai ales că lupul are prostul obicei de a ataca animalele chiar dacă nu este foarte înfometat.

De aceea, pentru a îmbuna zeitățile protectoare, țăranii respectă zilele de Filipi și sunt atenți să nu coasă, să nu se spele pe cap și să nu dea nimic cu împrumut. Femeile lipesc gura sobei iar la hornul casei se atârână o secure. (Uneori ne întrebăm dacă toate aceste obiceiuri proliferate din bătrâni, nu au fost aduse în comunitate și pentru a crea pauze în perioadele de după o muncă, intensă, pentru a da posibilitatea oamenilor să se odihnească... sau pentru că se observase că oamenii uită uneori să returneze împrumuturile). Iată că am ajuns în luna februarie, cea mai scurtă din an, introdusă mai târziu în calendar. În tradiția populară, luna februarie se numește Făurar, denumirea legată de meșterii fauri, care pregătesc uneltele de muncă, în vederea începerii muncilor câmpului.

Faur este considerat fratele cel mic al lunilor anului. Așa cum se spune în popor, e ca un copil răsfățat, râde - și atunci e timp frumos, se înfurie - și atunci viscolește afară. Periplul nostru prea scurt printre zilele mai mult sau mai puțin emblematice ale ultimelor luni de iarnă se încheie de astă dată, cu o sărbătoare dragă țăranului român, sărbătoare care din păcate se încearcă a fi detronată de una de import, infiltrată cu perseverență de mass-media, de industria comerțului, de împrăștierea cu insistență prin mediile on-line.

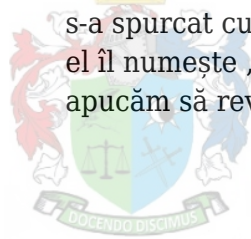
Desigur, este vorba de Ziua îndrăgostiților, de fabricație străină, versus sărbătoarea neaoș românească Dragobete, pe care tot românul ar trebui să o petreacă în costum național - așa cum, destul de timid, a început să se reîntâmple. Dragobetele nu a fost sărbătorit întotdeauna ca fiind ziua iubirii, ci mai de grabă ziua de renaștere a vieții în rotirea anotimpurilor, revenirea naturii către verdelul optimist, încolțirea plantelor, împerecherea animalelor și a păsărilor, într-un cuvânt, de fertilitate.

În mitologia dacilor, exista un zeu tânăr și frumos, care stăpânea asupra vieții, dar și a morții. Ciclul înviere-extincție, este redat în mai toate mitologiile. Acest zeu se pare că era deseori reprezentat ca o ființă jumătate om, jumătate animal. Mai apoi, el a devenit un fel de zeu al iubirii, asemeni lui Cupidon iar legendele populare au început să vorbească despre el ca fiind fiul Dochiei, un tânăr frumos și năvalnic, de unde și denumirea pe care a luat-o floarea în care a fost transformat de către

Maica Domnului, supărată că tânărul a încercat să o încurce. Sărbătoarea de Dragobete este precedată de cea a sfântului Vlasie, pe 11 februarie, zi în care păsările încep să cânte, căutându-și loc de cuib în care să depună, în viitor, ouă, împreună cu perechea lor.

Oamenii se fereau să lucreze în această zi importantă pentru reluarea ciclului vieții. Dragobetele se serbează tocmai în această zi sfântă iar fetele de la țară se strâng în grupuri cu băieții satului și ies pe câmp să culeagă flori (desigur, la oraș florile sunt obținute de la comercianții care au grijă să fie pregătiți în aceste momente). După cum se spune, florile adunate acum, mai ales tămâioarele și viorelele, se păstrau până la sărbătoarea Sânzienelor, când se culegeau flori de trandafiri sălbatici și oglici, se făcea un buchet și se aruncau pe o apă curgătoare - după cum spune etnologul Marcel Lutic. Fetele care procedau în acest fel „săvârșeau o faptă bună, caci altfel aceste flori nu s-ar fi întâlnit sau „logodit” niciodată, arată Marcel Lutic. Unii filologi ne vorbesc despre etimologia numelui, care ar proveni din limba slavă, „dragu” (drag) și „bîti”, (a fi), deci „a fi drag”. Romulus Vulcănescu în „Mitologia română” (din 1985) menționează că Dragobete este „o făptură mitică, un tânăr, voinic, frumos și bun”, iar Simeon Florea Marian, în „Sărbătorile la români” (1898- 1901), a scris că „în mai multe comune din Muntenia și mai ales în Oltenia, sărbătoarea creștină „Aflarea capului Sf. Ioan Botezătorul” (din 24 februarie) se numește Dragobete”.

„Băieții și fetele au credință nestrămutată că în această zi trebuie să glumească, să facă Dragobetele, după cum zic ei, ca să fie îndrăgostiți în tot timpul anului”. Este menționată și o legendă din comuna Albeni, potrivit căreia „Dragobete Iovan era fiul Babei Dochia”. Autorul l-a descris ca fiind „o ființă, parte omenească și parte îngerească, un june frumos și nemuritor, care umblă în lume ca și Sântoaderii și Rusalele, dar pe care oamenii nu-l pot vedea, din cauză că lumea s-a spurcat cu sudalme și fărădelegi”. Pentru țaranul român primăvara începea de Dragobete, așa că el îl numește „Cap de vară”, după cum Sfântul Andrei este „Cap de iarnă”. Ce putem spera, decât să apucăm să revedem Dragobetele, atunci când sudalmele și fărădelegile vor dispărea...

ROMÂNIA

*Independența
prin Cultură*

Eugenia Duță